

tektura namesto v srednjem veku običajnega kamna za gradnjo opeke, po čemer se razlikuje od drugega slovenskega arhitekturnega gradiva tega časa. Njeni spomeniki so sicer kot del srednjeevropske umetnosti podobni sočasnim v drugih slovenskih pokrajinah, a vendar tvorijo tudi v širšem evropskem okviru posebno skupino, ki zasluži vso pozornost tudi naše umetnostne zgodovine. Če pomeni že v začetku omenjena istrska arhitekturna skupina romanske dobe mediteranski pol naše umetnostne preteklosti in so koroško-štajerski »vzhodni zvoniki« sku-

paj s kvadratnimi prezbiteriji njena severna alpska oblika, potem kažejo naši prekmurški spomeniki v tretjo smer, proti panonskemu severovzhodu.

OPOMBE

1. F. Kovačič: Slovenska Štajerska in Prekmurje. Maribor 1926, 118. — 2. Isti: o. c. 120. — 3. Isti: o. c. 119. — 4. Kos: Gradivo V, šte. 900; slednjo identificira I. Zelko s cerkvijo v Domanjševcih, pri čemer se opira na potek opisanih meja v imenovani listini iz leta 1208, ki se pri tej cerkvi začne in zaključijo. — 5. I. Zelko: Doneski k prekmurški zgodovini, ČZN XXXI, 1936, 73. — 6. Isti: o. c. stran 77. — 7. L. Gál: L'architecture religieuse en Hongrie du XIe au XIIIe siècles, Paris 1929, 25. — 8. I. Zelko: o. c. stran 74. — 9. Gál: o. c., 139—140. — 10. I. Zelko: o. c. 74. — 11. F. Romer v MZK XIX, 1874, 201. — 12. MZK I, 1856, 46. — 13. ZUZ Nova vrsta II, 1952, 211 sl.

PRVA MAJOLIKARNA V LJUBLJANI

DR. IVAN SLOKAR

V literaturi o industriji kamenine v Ljubljani se obravnavajo le tovarne majolik, ki so nastale po letu 1790. Te pa niso bile najstarejše.

Vrhovnik omenja v svoji »Zgodovini trnovske župnije«, da so v mestni opekarni v Trnovem izdelovali leta 1740 poleg opeke v posebni peči tudi bele majolike. Na drugem mestu trdi, da je stala majolikarna Janeza Medlerja na Rimski cesti. Ne eno ne drugo ni točno. Pač pa drži, da je mesto Ljubljana leta 1740 sklenilo postaviti lastno majolikarno in da jo je kmalu nato tudi postavilo. Bila je to prva tvornica te vrste v Ljubljani in sploh na slovenskem ozemlju. V avstrijski monarhiji je bila starejša le tista, ki jo je ustanovil Johann Michael Moser leta 1737 pri Solnogradu. Sledile so majolikarne v Trstu, ki se omenjajo šele v drugi polovici XVIII. stoletja.

Da se je ljubljanski magistrat odločil za postavitev majolikarne, postane dokaj razumljivo, če se ozremo na potencirano merkantilistično smer državne gospodarske politike pod cesarjem Karlom VI. Komerčni patent z dne 2. junija 1717 obeta vse mogoče ugodnosti in olajšave domačim in tujim podjetnikom, ki bi hoteli vpeljati v notranje-avstrijskih deželah nove industrijske panoge. Sledil je patent z dne 15. marca 1719, ki je te vzpodbujajoče obljube ponovil. Tega leta je bila ustanovljena še Orientalna kompanija, ki se je pečala tudi s snovanjem novih industrijskih podjetij. V zvezi s to Orientalno kompanijo so neki Hamburžani postavili leta 1722 steklaro v Gornji Trebuši na Goriškem.

Poleg zasebnih kapitalistov je nastopala takrat tudi država v prid pospešene indu-

strializacije. Pri tem so jo posnemali tudi deželni stanovi. Koroški stanovi so bili že prej, in sicer okoli leta 1712, ustanovili sukarno, ki je pa kmalu propadla. Leta 1724 so postavili kranjski deželni stanovi sukarno na Selu pri Ljubljani. Istega leta je država zgradila predilnico surove svile (filariorij) na vodni pogon v Fari pri Gradiški.

Na seji kranjskega deželnega zbora z dne 26. maja 1725 se je obravnavalo vprašanje, katere »manufakture« naj bi se vpeljale v tej deželi. Omenjeno je bilo, da bi se moglo vpeljati tudi svilarstvo, za kar so bili potrebni nasadi murv. Kot prvi se je lotil tega posla ljubljanski mestni magistrat. V letih 1730 in 1731 je zasadil murvove nasade v Trnovem in na Prulah.

Za postavitev majolikarne so bili pri ljubljanskem mestnem zastopstvu enako odločilni merkantilistični nagibi, ker se je fajančna posoda uvažala iz Italije. Lesene in lončene posode niso bile za meščane več časa primerne, kositrne in bakrene pa so bile za široko potrošnjo predrage.

Ko se je ljubljanski magistrat odločil za postavitev majolikarne, je moral imeti že stike s kakim inozemskim strokovnjakom, ker ni bilo domačinov, ki bi obvladali to stroko. Morda je dal inozemec celo pobudo za to početje. Sicer bi bila magistratna podjetnost nerazumljiva, če upoštevamo, da je celo leta 1718 ustanovljena tovarna porcelana na Dunaju bila takrat v tako težkem položaju, da jo je morala kmalu nato, in sicer leta 1744, prevzeti država. Gotovo je prispevalo k magistratni odločitvi dejstvo, da je imelo mesto Ljubljana od svojega, že več kot dve stoletji starega monopola za opekarstvo, ki ga je izvajalo po svojih dveh

mestnih opekarnah, prilične koristi pri kritju potreb mesta in meščanov. V začetku leta 1740, ko se je magistrat odločil za postavitev majolikarne, je bil župan Anton Raab. Sledil mu je 15. julija 1740 Jurij Ambrož Kapus, ki je zavzemal to funkcijo do leta 1748.

V začetku leta 1740 je prišel v Ljubljano »izdelovalec bele posode« Josip Zimmerhackl, po priimku sodeč nemškega porekla. Ni izključeno, da je on sugeriral magistratu postavitev mestne majolikarne, možno je pa tudi, da ga je magistrat le najel, da jo postavi. Mestna blagajna mu je izplačala od 1. aprila 1740 do 18. maja 1741 v gotovini 240 goldinarjev in 40 krajcarjev za njegovo preživljanje. Razen tega mu je stavil na razpolago smrekovih drv v vrednosti 53 goldinarjev in 20 krajcarjev. Dne 18. maja 1741 je podpisal Zimmerhackl zadolžnico, s katero se je obvezal, da bo ta dolg v znesku 300 goldinarjev n. v. s 5% obrestmi vrnil v enem letu. Od 20. maja do 11. julija mu je izplačala mestna blagajna nadaljnjih 80 goldinarjev za preživljanje in za nakup barv, kositra in svinca in od 11. julija do 16. avgusta 1741 še 110 goldinarjev in 19 krajcarjev. Mestni blagajnik mu je izplačal vse te zneske, skupno 490 goldinarjev in 19 krajcarjev po nalogu mestnega magistrata.

Mestno majolikarno so postavili v neposredni bližini zgornje mestne opekarne, ki je bila v Trnovem, tam, kjer je sedaj hiša v Kolezijski ulici št. 18. Stavba je morala biti precej obširna, ker so delali zidarji, ki so postavljali to »peč za belo majolično posodo«, od 1. maja 1740 s presledki do 1. decembra 1743. Tesarji so bili zaposleni od avgusta do oktobra 1743. Kamen za peč za žganje majolike so dovažali s čolnom, ki si ga je mesto v ta namen izposodilo. Stroški za mezde zidarjev in tesarjev in najemnino za čoln so znašali 183 gld. in 40 krajcarjev.

Zimmerhackl ni dovršil majolikarne. Ni znano, ali ga je magistrat odslovil ali je sam odšel iz Ljubljane, ne da bi poravnal svo-

jega dolga. Za nadaljevanje dela je pridobil magistrat leta 1742 nekega »fabrikanta« majolik iz Benetk. Bil je to Domenico Colombino, ki se je leta 1742 zadržal v Ljubljani celih 60 dni. Stanovanje in hrano je imel v gostilni »Pri zlati ladji« na Bregu. Že prej mu je magistrat poslal v Benetke zaboj gline, da jo preizkusi. Colombino je prinesel s seboj v Ljubljano glazuro in barve. Magistrat je poravnal 31. avgusta 1742 vse stroške za njegovo bivanje in za prineseni material v skupnem znesku 86 goldinarjev in 20 krajcarjev.

Za majolikarno so istega leta kupili valjar za testo, škap za vodo, gobo, zajemalko, sito in 33 funtov plavljenega mavca. Dne 15. novembra 1742 je izplačala mestna blagajna Colombinu 100 gld. v obliki posojila, ki naj bi ga vrnil v enem letu s 5% obrestmi. Leta 1743 mu je izplačala mestna blagajna nadaljnjih 400 gld in sicer 7. maja, 30. julija, 15. oktobra in 18. novembra v enakih obrokah po 100 goldinarjev. Tudi ta izplačila so se izvršila v obliki posojila.

Tovarna je bila decembra 1743 dokončno postavljena. Dne 15. decembra je kupil magistrat še nekaj čolnov peska za njeno uporabo.

Celotni izdatki mesta Ljubljane za postavitev majolikarne so znašali skupaj z izplačili Colombinu in Zimmerhacklu 1250 gld., ne upoštevajoč vrednosti uporabljenega gradiva, ki ni nikjer izkazana.

V začetku leta 1744 bi morala tovarna začeti z obratovanjem. To se pa ni zgodilo. Vsiljuje se domneva, da je magistrat nameraval poveriti vodstvo obrata Colombinu. Ohranjeno arhivsko gradivo ne omenja o tem ničesar. Ali je stavil Colombino pretirane zahteve? Ali je medtem umrl? Ni pa izključeno, da mu je preprečila beneška signoria prevzem te funkcije. Benetke so namreč proglašale vsakogar, ki bi sodeloval v inozemstvu pri podjetjih, katera naj bi proizvajala blago, ki so ga same izdelovale in izvažale, za izdajalca, ter ga najstrože kaznovala. Znano je, kako so hoteli Benečani preprečiti odhod steklarskih strokovnjakov v inozemstvo. Vsakogar, ki bi se pregrešil zoper to prepoved, so obsodili k suženjskemu veslanju na galejah.

Ni znano, kaj se je zgodilo s Colombinom. Iz arhivskih virov je razvidno le, da je bil njegov dolg v znesku 500 gld. v mestnih računskih knjigah leta 1744 izknjižen kot izdatek, torej brez navedbe razloga odpisan.

Sl. 1. Izdelka Medlerjeve majolikarne

Hkrati je bil odpisan tudi dolg, ki ga je zapustil Zimmerhackl.

Magistrat je potemtakem imel svojo majolikarno, ni pa imel strokovnjaka, ki bi znal izdelovati fajančno posodo. To stanje je trajalo več kot dve leti. V tem času ni mogel magistrat dobiti niti interesenta, ki bi majolikarno kupil. Gotovo so vplivale na to tudi težke vojne, v katere je bila takrat zapletena Avstrija. Šele leta 1746 se je pojavil kot kupec neki Janez Medler. Pogajal se je z mestnim glavnim blagajnikom. Ko sta se zedinila o pogojih, je glavni blagajnik poročal na seji dne 5. aprila 1746, da se je javil neki fabrikant majolik, ki želi kupiti zapuščeno mestno majolikarno v Trnovem. Magistrat je pooblastil mestnega sodnika in mestno blagajno za pogajanja in k sklenitvi pogodbe, ki jo pa morajo predložiti magistratu v ratifikacijo. Kupo-prodajna pogodba je bila podpisana že naslednjega dne 6. aprila 1746. Magistrat je prodal majolikarno za 600 goldinarjev kljub temu, da je imel za njeno postavitvev mnogo večje gotovinske izdatke. Za to kupnino je dobil Medler tovarno s pripadajočimi pečmi in napravami in s sosednjim travnikom, dolgim 55 in širokim 73 sežnjev. Poleg tega mu je bila zajamčena pravica, da sme prosto in brezplačno kopati glino, porabno za fabricacijo fajančne posode, v območju celega ljubljanskega deželskega sodišča v množini, ki jo za tovarno potrebuje. Magistrat si je pa izgovoril, da mu mora dobaviti Medler kot »likof« ob vsakem novem letu ducat majoličnih krožnikov in ducat kavnih skodelic s podstavki. Za izdelke tovarne je bil dovoljen Medlerju in njegovim dedičem ali naslednikom prost prehod skozi mestna vrata v mesto in nazaj brez vsake pristojbine. Obenem mu je bila dovoljena posebna prodajalna v mestu. Magistrat se je tudi obvezal, da ne bo dovolil nobenemu drugemu, da bi ustanovil »ne neposredno ne posredno« tako tovarno v mestu ali v okolici v območju ljubljanskega deželskega sodišča. Slede še določbe o davčnih olajšavah v tem pogledu, da ne bo predpisal magistrat za tovarno in zemljišče več kot 6 gld. letno kot davek in kontribucijo in ne več kot 6 gld. iz naslova obrtnega davka. Medler se je pa moral obvezati, da bo vso, v tej tovarni izdelano posodo opremil z vtisnjenim mestnim grbom ali pa vsaj z vtisnjeno besedo »Laibach«. Končno je bilo predvideno v tej pogodbi, ki jo je za mesto podpisal mestni blagajnik, da

jo mora ratificirati poleg mestnega magistrata tudi vicedomski urad, kar naj bi Medlerju nudilo jamstvo, da ne bo ustanovljena ne v Ljubljani ne v območju ljubljanskega deželskega sodišča druga podobna tovarna.

Kaže, da so bili vsi dogovorjeni pogoji kmalu izpolnjeni, ker je Medler vplačal pri mestni blagajni dogovorjeno kupnino že 12. maja 1746.

Kdo je bil Medler in od kod je prišel, ni znano. Ni izključeno, da se je priselil iz Nemčije, kjer je bilo ustanovljenih med leti 1700 in 1750 več tovarn fajančne posode. Bil je lastnik hiše v Gradišču, ki je stala nasproti stanovanju čuvaja vrat med notranjimi in zunanji nemškimi vrati. Stala je tam, kjer se danes stikata Rimska in Vegova ulica. Tu je imel Medler tudi gostilno. Pred nakupom majolikarne se je drugič oženil. Z ženo Marijo je sklenil 18. maja 1746 ženitno pogodbo, ki je določala, da postane, če ne bo otrok, po njegovi smrti njegova vdova univerzalna dedinja. Poročila se nista v Ljubljani, ker ta poroka ni zabeležena v ohranjenih knjigah nobene od takrat obstoječih dveh ljubljanskih župnij. Kaže torej, da je bila tudi žena tujega porekla in da je bila precej premožna.

Medler si je dozidal drvarnico, hlev in klet. Dokupil je tudi nekaj železnega orodja in začel takoj izdelovati fajančno posodo. Upal je, da se bo mogel s pridnim delom pošteno preživljati. Tako je sam izjavil v nekem dopisu, naslovljenem na magistrat. Toda prav kmalu je bil razočaran. Uspehi najbrž niso ustrezali njegovemu pričakovanju. Začel je premišljevat, kako bi se tovarne zopet iznebil. Oktobra istega leta 1746 se je obrnil na magistrat s prošnjo, da bi mu mesto tovarno zopet odkupilo. Kot kupnino za tvornico z vsemi napravami je zahteval 500 gld., torej za 100 gld. manj, kot je sam 6 mesecev prej plačal. Kot opravičilo za to presenetljivo ponudbo navaja, da je podnebje njemu, njegovi ženi in njegovim

Sl. 2. Druga dva Medlerjeva izdelka

delavcem tako škodljivo, da sta v šestih mesecih, odkar je tovarno kupil, on in njegova žena že štirikrat zbolela, njegov hlapec je celo umrl, njegovi pomočniki so bili pa dolgo časa v bolniškem stanju in so ga končno zapustili. Te Medlerjeve navedbe niso bile zgolj pretveza, ker je bilo ljubljansko podnebje pred dograditvijo Gruberjevega kanala skrajno vlažno in megleno. Posebno tujci, ki niso bili vajeni tolikšne vlage, so bili stalno podvrženi obolenju za mrzlico (Hoff I. str. 91.). Iz tega se da sklepati, da so bili strokovni delavci v Medlerjevi majolikarni tudi tujega, najbrž nemškega porekla.

Po izkušnjah, ki jih je imel magistrat z na novo postavljeno majolikarno od decembra leta 1743 do aprila 1746, je popolnoma razumljivo, da je odklonil Medlerjevo ponudbo brez vsake utemeljitve. Tako je moral Medler kljub škodljivemu podnebjū nadaljevati z obratovanjem.

Od kod je ta majolikarna dobivala glino, ni nikjer omenjeno. Za poznejše tvornice fajančne posode vemo, da so dobivale glino iz Sore pri Škofji Loki in iz Črne pri Kamniku.

Medler je izdeloval razne vrste majolične posode kot krožnike, vaze in skodelice. Za tvorniški znak je uporabljal vtisnjeno besedo Laibach. Štirje kosi s tem znakom so ohranjeni v zbirkah Narodnega muzeja in eden v Mestnem muzeju v Ljubljani. Blago je bilo lično izdelano in opremljeno z raznimi enostavnimi okraski. Pri osmerokotnem krožniku je zunanji rob na vrhu okrašen z reliefnim diamantnim nizom. Trup ovalne sauciere pokriva tesno osnovni obliki prilagajoči se venec listov, ki se na vrhu končujejo z akantovim motivom. Posoda v obliki vaze je opremljena na trupu in pokrovu s štirikratnim vodoravnim modrim okraskom, ki predstavlja skrajno stilizirano vitico, z menjajočimi se listi in cvetovi. Čeprav se ti izdelki ne morejo v pogledu umetniške dovršenosti oblik in barvne slikarije primerjati s starejšimi ali istodobnimi kreacijami v Italiji, Nemčiji in v deželah zahodne Evrope, vendar zaslužijo kot najstarejši proizvodi te vrste na slovenskih tleh našo posebno pozornost.

V svoji oporoki z dne 8. novembra 1759 je zapustil Medler vse svoje premoženje ženi Mariji, ki je prevzela 12. decembra istega leta dediščino brez vsakega pridržka. Umrl je torej novembra ali v začetku decembra 1759. V mrliških knjigah ljubljanskih župnij njegova smrt ni registrirana. V zadnjih letih svojega življenja je proizvajal v glav-

nem kameninaste vrče in je izdelovanje druge fajančne posode omejil, ker se v ohranjenih spisih omenja kot meščanski izdelovalec vrčev (bürgerlicher Kriegelmacher).

Po njegovi smrti je nadaljevala z obratovanjem njegova vdova, s katero se je 1764 poročil Kašpar Gorjup. Po ženitni pogodbi

LAIBACH

Laibach

Laibach

Sl. 3. Tovarniški znaki Medlerjeve majolikarne

z dne 10. junija 1764 je prešla majolikarna z vsemi pritliklinami in hiša v Gradišču v Gorjupovo last. Med Gorjupom in magistratom je bila sklenjena 30. septembra 1768 nova pogodba, ki je preklicala v pogodbi iz leta 1746 Medlerju zagotovljeno pravico prostega uvoza izdelkov v mesto in pooblastilo, da si postavi v mestu lastno prodajalno. Obenem je bil lastnik majolikarne odvezan dolžnosti glede noveletnega likofa za magistrat. Iz tega bi se dalo sklepati, da je nameraval Gorjup opustiti izdelovanje fajančne posode ali da ga je že opustil. Slednje je bolj verjetno, ker je dobil novembra 1773 tržaški trgovec Giacomo Balletti dovoljenje, da sme odpreti v Ljubljani skladišče za prodajo majolik, ki jih je izdelovala od njega ustanovljena majolikarna v SS. Martiri pri Ogleju. Če bi ljubljanska majolikarna še obratovala, bi to dovoljenje nasprotovalo pogodbi iz leta 1746, ki je izključevala tudi »posredno« konkurenco. Iz priročnega urbarja mesta Ljubljane za leta od 1772 do 1778 je razvidno, da je plačeval Gorjup v vseh teh letih za majolikarno in travnik v Trnovem še vedno letno 12 gld. davka. Ta znesek je pa predstavljal privilegiran minimalni davek, ki je bil priznan Medlerju leta 1746 ob priliki nakupa majolikarne kot neka vrsta davčne oprostitve, ki je bila v tej dobi za privilegirana tovarniška podjetja v navadi. Iz tega ne smemo sklepati, da je ljubljanska majolikarna v tem razdobju še obratovala. Ko je

Gorjup napravil 10. aprila 1779 oporoko, iz katere posnemamo, da je njegova žena, Medlerjeva vdova, že prej umrla, je sam navedel in ocenil svojo zapuščino in odredil, naj se ta po njegovi smrti proda. Hišo pred nemškimi vrati s tremi mesnicami je ocenil na 1.700 gld. in travnik v bližini opekarne na 300 gld. Majolikarne sploh ne omenja, ker je bila opuščena in kot taka ni predstavljala sploh nobene vrednosti. Po Gorjupovi smrti je kupil njegovo zapuščino na javni dražbi dne 2. decembra 1780 Janez Učak. Ob tej priliki sta omenjena kot k tej zapuščini spadajoča »bivša« tovarna majolik in k njej pripadajoči košček travnika. Ta travnik se je tudi pozneje (še leta 1800) imenoval »majolikarniški travnik«.

Prva ljubljanska majolikarna je bila v obratu gotovo od leta 1746 do leta 1768, mogoče še kako leto dlje. Obratovala je torej najmanj 22 let. Tudi pozneje nastale tovarne fajančne posode v Ljubljani se niso mogle dolgo obdržati. Tvorница, ustanovljena leta 1791 od Antona Silve, je procvitala šele, ko je leta 1804 prešla v last barona Zoisa, ki jo je pa opustil leta 1817. V majhnem obsegu je nadaljeval obrat v istih delavnicah Marko Alborgetti in za njim njegova vdova do leta 1824. Tvorница, ki sta jo ustanovila leta 1815 brata Wasser, je delala do leta 1828. Leta 1823 je dobil Josip Bisuzzi dovoljenje za izdelavo kameninaste posode. Naslednjega leta je začel z izdelovanjem. Ni pa imel sreče, ker se njegovo podjetje pozneje nikjer več ne omenja. Po prenehanju teh obratov so se v Ljubljani izdelovale le kameninaste peči, ki so slovele po svoji dobri kakovosti. Izvažale so se tudi v Italijo do Milana.

Ko je bila po končanih Napoleonovih vojnah Benečija priključena Avstriji, majolikarne v Ljubljani zaradi bližine meje niso bile več kos konkurenci benečanskih izdelkov. Na slovenskih tleh se je trajno obdr-

žala edino tvornica kameninastih posod, ki je bila ustanovljena leta 1816 v Libojah pri Celju.

V zapuščinskih inventarjih plemenitašev iz Ljubljane in iz druge Kranjske so omenjene v zadnjih desetletjih XVIII. stoletja majolične posode iz Holiča na Slovaškem. V tem kraju je začela obratovati leta 1746 (torej istega leta kot Medlerjeva v Ljubljani) sloveča majolikarna, ki je obstajala do leta 1825.

VIRI

1. Za Medlerjevo majolikarno:

Mestni arhiv, Ljubljana: Sodni protokoli 1742, 1746, 1749, 1759, 1762, 1764; Knjige izdatkov 1740, 1741, 1742, 1743, 1744; Knjige prejemkov 1746; Davčne knjige 1779 do 1786 fol. 136; Star. reg. B fasc. 370 do 499 (1799—1804) fasc. 443; Hand-urbarium über die altstädtische Gült der Hauptstadt Laibach 1772 do 1778 fol. 94.

Državni arhiv Slovenije: Testamenti I No 93 (Medler), I. No 89 (Gorjup).

2. Za druge majolikarne:

Mestni arhiv, Ljubljana: fasc. 10 (1820—1826); fasc. 20 pars IV (1814—1826); fasc. 28 (1827—1836); fasc. 33—39 (1717 do 1790); fasc. 39; Reg. I fasc. 212 in 213; fasc. 251—264 (1709—1810) fasc. 253; Gewerbstabelle 1819.

Državni arhiv Slovenije: Fasc. 43 (1787—1791); Commerciale B. 1 (1773).

LITERATURA:

R. Andrejka, Industrija ljubljanske fajanse, Kronika slovenskih mest I (1954)

R. Andrejka, Zoisove fajančne delavnice v Gradišču, Glasnik M. D. za Slovenijo XV (1954)

Enciclopedia Italiana, geslo »Maiolica«

Hoff, Historisch-statistisch-topographisches Gemälde etc. Laibach 1808

Löwenthal, Geschichte der Stadt Triest II

Schumi, Archiv für Heimatkunde II/I, str. 21

Stoehr, Deutsche Fayencen und deutsche Steingut v Bibliothek für Kunst- und Antiquitätensammler Bd. 20, Berlin 1920

Tamaro, Storia di Trieste II.

Vrhovnik, Zgodovina trnoveke župnije

Dr. N-L. Zagreb, Narodno bogastvo 1925, str. 275—287

I. M. Kako je propadla lončarska obrt, Večernik od 4. 11. 1939.

Versuch einer Darstellung der österr. Monarchie in statistischen Tafeln (litografirano), 1828

Illyrisches Blatt 1820, str. 18.

